

Docentenhandleiding Lesbrief Marjan Drukker

De lesbrief van de Stichting Herdenkingsstenen Joods Alkmaar is bedoeld om leerlingen van groep 8 te informeren over en te betrekken bij het herdenken van de in de Tweede Wereldoorlog omgebrachte Alkmaarse Joden.

Het lesmateriaal wordt kant en klaar en compact aangeleverd en is makkelijk te vinden via de website www.herdenkingsstenenjoodsalkmaar.nl onder het kopje 'onderwijs'. Hierdoor is het voor u als leerkracht op elk moment in uw curriculum inzetbaar.

In deze docentenhandleiding kunt u lezen op welke verschillende manieren u het lesmateriaal in uw lessen kunt inzetten en worden er tips gegeven voor verdere (verdiepings)opdrachten. Tevens is er een antwoordmodel opgenomen voor de in het lesmateriaal opgenomen vragen en opdrachten.

Hoe kunt u het lesmateriaal inzetten en gebruiken?

Het lesmateriaal is beschikbaar op de site van de Stichting Herdenkingsstenen Joods Alkmaar: www.herdenkingsstenenjoodsalkmaar.nl onder het kopje onderwijs. Hier vindt u de lesbrief PO *Marjan Drukker*.

U print de lesbrief uit en maakt kopieën voor uw leerlingen. Iedere leerling krijgt een tekstboekje met achterin vragen en opdrachten die hem/haar door de tekst leiden. Deze manier is geschikt voor individueel werken. In deze docentenhandleiding vindt u een antwoordmodel, dat eventueel ook aan de leerlingen kan worden verstrekt. U kunt er uiteraard ook voor kiezen te tekst klassikaal door te lezen en samen de vragen te beantwoorden.

Voorkennis en leerdoelen

Voordat u met de lesbrief gaat werken, is het aan te raden dat de leerlingen over de volgende voorkennis beschikken:

- de leerlingen kennen de begrippen: Tweede Wereldoorlog / antisemitisme of jodenhaat / bezetting / Hitler / nazi-Duitsland
- de leerlingen kunnen oorzaken aanwijzen voor de Jodenvervolging in Nederland
- de leerlingen kunnen de Tweede Wereldoorlog en de Jodenvervolging op de tijdbalk plaatsen

Na het werken met de lesbrief kunnen de leerlingen:

- begrijpen wat de volgende begrippen betekenen: Jodenvervolging / concentratiekamp / onderduiken / razzia / Jodenster / Auschwitz
- een chronologisch overzicht geven van de Jodenvervolging
- oorzaken kunnen noemen waarom Joden in de Tweede Wereldoorlog werden vervolgd en vermoord
- voorbeelden geven (uit het verhaal van Marjan Drukker) waaruit blijkt wat vervolging inhoudt
- vertellen wat de herdenkingsstenen zijn en waarom deze worden geplaatst
- hun eigen gedachten en meningen over het herdenken van Joodse slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog (schriftelijk) onder woorden brengen

Suggesties voor eindopdrachten en verdieping

1. U vraagt aan uw leerlingen voordat zij aan de slag gaan met het lesmateriaal of zij een korte tekst willen schrijven bij de vraag: *Wat weet ik van de vervolging van Joden in de Tweede Wereldoorlog?* Na het werken met het lesmateriaal vraagt u de leerlingen vervolgens daaronder antwoord te geven op de vraag: *Wat wist ik nog niet over de Jodenvervolging en heb ik nu geleerd?*

In deze werkvorm is het niet noodzakelijk dat de leerlingen alle vragen en opdrachten uit de lesbrief maken.

2. Het verhaal van Marjan kan een beginpunt vormen voor verder onderzoek. U kunt de leerlingen individueel of in groepjes een bepaald onderwerp laten uitpluizen en laten presenteren in de vorm van een spreekbeurt, een geschreven werkstuk of bijvoorbeeld een collage. Geschikte thema's voor deze opdracht zouden zijn:

Geschiedenis van de Joden in Alkmaar

Anti-Joodse propaganda door de Duitsers

Anti-Joodse maatregelen

Onderduiken

Leven in Westerbork

Transport

Leven in Auschwitz

Herdenken & monumenten

3. Laat leerlingen zoeken naar kunst waarin Jodenvervolging en herdenken centraal staan (of lever deze zelf aan) en laat hen beschrijven wat zij van deze kunst vinden.

Antwoordmodel

Vragen hoofdstuk 2

1. a Waarvan werden de Joden in Duitsland allemaal beschuldigd?

De Joden zouden

- *Jezus hebben gedood (toen zij van de Romeinse bestuurder mochten kiezen of Jezus werd vrijgelaten of een misdadiger, kozen de mensen voor de misdadiger, zo vertelt de Bijbel)*
- *waterbronnen vergiftigen en ziekten (pest) veroorzaken*
- *de economie kunnen beheersen (en dus de oorzaak waren van armoede en werkloosheid)*
- *de reden zijn dat Duitsland de Eerste Wereldoorlog had verloren.*

b Wat klopte er eigenlijk van deze beschuldigingen?

Er klopte niets van deze beschuldigingen. Niet alle Joden waren bijvoorbeeld zo rijk dat ze invloed hadden op regeringen van landen. Ziekten worden veroorzaakt door virussen en bacteriën. De Eerste Wereldoorlog werd door Duitsland verloren omdat Duitsland de strijd niet meer vol kon houden. De mensen die Jezus niet vrij wilden laten, leefden 2000 jaar geleden. Dit kan de Joden die na die tijd leefden niet meer kwalijk worden genomen.

2. Hiernaast zie je een voorbeeld van een tekening in een Duitse krant uit de jaren ' 30.

De ster op de spin is de Davidsster, een belangrijk symbool in het Joodse geloof. Wat wil de tekenaar met deze tekening vertellen over de Joden?

De tekenaar wil laten zien dat Joden slechte wezens zijn die andere mensen kwaad willen doen (zoals de spin een vlieg wil vangen in zijn web om hem op te eten)

3. Waarom geloofden zoveel Duitse mensen deze beschuldigingen, denk je?

Het was in de loop van de eeuwen heel normaal geworden om een hekel te hebben aan Joden of in ieder geval hen niet te vertrouwen. Daardoor werd het makkelijker om hen van alles de schuld te geven. Mensen vinden het prettig om iemand de schuld te kunnen geven. Dat noem je een zondebok. Hierdoor hoeven zij niet meer na te denken of de oorzaak van de ellende bij zichzelf te zoeken.

4. Kun je voorbeelden geven uit deze tijd van mensen die beschuldigd worden van misdaden die ze zelf misschien helemaal niet hebben begaan?

Eigen antwoord, bijvoorbeeld: niet iedere moslim is een terrorist.

5. Een Duitse soldaat in Alkmaar. Hoe kun je zien dat deze foto in Alkmaar is gemaakt?

De kaasmarkt.

6. Wij weten nu dat de Duitsers miljoenen Joden zouden vermoorden. Daarom vragen we ons wel eens af waarom de vader van Marjan, net zoals de meeste Joden, zich niet echt leken te verzetten tegen alle nare maatregelen waardoor zij alles kwijtraakten. Probeer eens te bedenken waarom de meeste Joden toch gehoor gaven aan de bevelen van de Duitsers.

- *zij waren bang voor de straffen die ze zouden kunnen krijgen*
- *zij konden toen nog niet weten waar het allemaal toe zou leiden. Misschien dachten zij dat het na deze maatregel wel afgelopen zou zijn, maar er kwamen toch steeds weer nieuwe regels.*

7. Van de Duitsers mocht de familie Drukker alleen datgene meenemen naar Amsterdam dat ze konden dragen. Per persoon was dat twee koffers. Wat zou je meenemen in die twee koffers?

Eigen antwoord.

Vragen hoofdstuk 3

1. a Waarom zouden de Duitsers de jodenster verplicht hebben gesteld, denk je?

Hierdoor konden zij makkelijker Joden op straat oppakken (tijdens een razzia).

Om de Joden te vernederen (hierdoor kon iedereen zien dat zij Joden waren, mensen die niet in de samenleving thuis hoorden)

b Hoe zou jij je gevoeld hebben als je zo'n ster had moeten dragen?

Eigen antwoord

2. Er zijn veel Joodse mensen die zeiden dat zij de ster ook met trots droegen. Zou je dit kunnen uitleggen?

Zo lieten zij zien dat zij trots waren op wie zij waren en dat de Duitsers hen er niet onder zouden krijgen.

Vragen hoofdstuk 4

1. a Waarom is de boerderij van familie Kleibroek een goed onderduikadres?

Het is een afgelegen plek. Er komen niet veel mensen, waardoor je niet snel ontdekt wordt.

b Kun je nog andere plekken bedenken die geschikt zouden zijn als onderduikadres? Leg uit waarom die plaatsen geschikt zijn.

Afgelegen plekken, zoals een boerderij, huisje bij bos.

Een plek waar niemand een onderduiker verwacht, dus bijvoorbeeld op zolder van een huis in de stad (wie neemt het risico om daar een onderduiker te huisvesten? Veel te gevaarlijk, dus mensen zullen daar niet gauw kijken).

Een plek die goed verstoppt is, bijvoorbeeld het Achterhuis van Anne Frank.

2. Wat kon je als onderduiker allemaal niet meer doen? Geef vier voorbeelden.

Niet meer naar buiten (als je op een plek was ondergedoken waar mensen je konden herkennen)

Contact met familie of vrienden hebben

Lawaai maken bij bijvoorbeeld het spelen

Boodschappen doen om je eigen eten te kopen (je was dus afhankelijk van wat mensen je gaven) enz.

3. a Het was gevaarlijk om onderduikers in huis te nemen. Leg uit waarom.

Op het verbergen van onderduikers stonden zware straffen. Je kon zelf dan ook naar een concentratiekamp worden gedeporteerd.

b Waarom zouden mensen dan toch onderduikers in huis hebben genomen? (Tip: lees ook het verhaal van Marjans onderduikadressen nog eens goed).

Sommige mensen verborgen onderduikers om geld te verdienen. Andere mensen wilden familie of vrienden helpen. Ook waren er mensen die zich verzetten tegen de nazi's en het oneens waren met de vervolging van de Joden en daarom ook onbekenden als onderduiker in huis namen.

Vragen hoofdstuk 5

1. Hieronder zie je het monument in Westerbork. De treinrails is omhoog gebogen. Kun je uitleggen waarom men dit een geschikt monument vindt voor kamp Westerbork?

Westerbork was een doorgangskamp. Vanuit deze plek vertrokken de treinen naar andere concentratiekampen en vernietigingskampen. Door de treinrails om te buigen, kunnen er geen treinen meer rijden. Het monument laat zo zien dat de moord op de Joden nooit meer mag

worden herhaald.

Vragen hoofdstuk 6

1. Je hebt nu gelezen dat er verschillende soorten concentratiekampen waren. Noem er drie. ***Doorgangskampen (zoals Westerbork), werkkamp, vernietigingskamp (zoals Auschwitz). De Joodse Wijk in Amsterdam noemen we een ghetto: een aangewezen plek waar de Joden gezamenlijk moeten wonen.***

2. Een tijdje geleden hing er in de kledingwinkel Zara dit T-shirt voor kinderen. De ontwerper wilde een wild-west-look maken. Dit T-shirt had daarom de ster van een sheriff. Er kwam heel veel kritiek en de winkel haalde het T-shirt uit de rekken.

Kun je verklaren waarom heel veel mensen dit T-shirt niet in de verkoop wilden zien?

Het T-shirt lijkt erg veel op een gevangenenuniform uit de concentratiekampen. Dit roept heel veel nare herinneringen op en het is daarom niet geschikt om als 'gewone kleding' te dragen.

3. Dit is de ingang van Auschwitz. Boven de poort staat de tekst “Arbeit macht frei”, dat betekent: “Werken maakt je vrij”. Leg uit waarom dit een gemene grap is.

Het was nooit de bedoeling van de nazi's om de gevangenen vrij te laten. Zij wilden de Joden in Auschwitz doden.

Vragen hoofdstuk 7

1. a Wat is een archief?

Een bewaarplaats van allerlei belangrijke gegevens. Deze gegevens kunnen opgeschreven zijn in teksten, boeken en dagboeken, maar er kunnen ook voorwerpen bewaard worden in een archief.

b Waarom worden de dagboekjes, brieven en het fotoboek van de familie Drukker in het archief bewaard?

De dagboekjes, brieven en het fotoboek van de familie Drukker worden in het archief bewaard omdat ze ons vertellen over het lot van Marjan en haar ouders. Zo zullen zij niet vergeten worden. Ook vertellen deze documenten ons over de bezetting van Alkmaar door de Duitsers.

2. Het Stedelijk Museum in Alkmaar had graag het poppenhuis van Marjan in de collectie willen hebben.

a Welke argumenten zijn er te bedenken voor de mening dat het poppenhuis in Alkmaar hoort?

Marjan woonde in Alkmaar. Het poppenhuis is haar afgenomen. Als de oorlog niet was uitgebroken, was het poppenhuis waarschijnlijk ook in Alkmaar gebleven. Het poppenhuis is nu eigenlijk een symbool voor de vervolging van de Joden in Alkmaar. Daarom past het goed in het Stedelijk Museum Alkmaar.

b Welke argumenten zijn er te bedenken voor de mening dat het poppenhuis in Breda hoort?

De eigenaar heeft het poppenhuis gewoon gekocht. De eigenaar heeft het poppenhuis niet gestolen van de familie Drukker. Daardoor is het poppenhuis nu het eigendom van het museum in Breda. Dat het poppenhuis nu in Breda is, vertelt ook iets over de geschiedenis: het laat zien dat door de oorlog allerlei eigendommen van vermoorde Joden in andere handen terecht zijn gekomen.

c Wat vind jij: hoort het poppenhuis in Alkmaar of is het ook goed dat het in Breda blijft?

Eigen antwoord.

Bijvoorbeeld: het poppenhuis hoort in Alkmaar, omdat Marjan in Alkmaar woonde en het poppenhuis niet door haar zelf is weggegeven. Het poppenhuis vertelt over de Joden in Alkmaar

en de Duitse bezetting en daarom is het een belangrijk voorwerp voor de stad.

Of: het poppenhuis mag in Breda blijven. Het feit dat het poppenhuis nu in Breda is, vertelt ook iets over het verleden. Het poppenhuis laat namelijk zien dat door de vervolging van de Joden er allerlei eigendommen verspreid zijn geraakt, omdat de eigenaren zijn vermoord.

3. Heb je in jouw omgeving of ergens anders al eens zo'n herdenkingssteen gezien?

Eigen antwoord. Op de website van de Stichting Herdenkingsstenen Joods Alkmaar zijn alle adressen te vinden waar een herdenkingssteen ligt. Ook op de website www.alkmaaropdekaart.nl zijn deze te vinden.

4. Ken je nog meer monumenten/beelden/gebouwen die herinneren aan de Tweede Wereldoorlog?

Eigen antwoord. Bijvoorbeeld:

monument aan de Harddraverslaan in Alkmaar

de Duitse bunkers bij Egmond

de bunker onder de Molen van Piet

de (verholen) bunker tegenover het ziekenhuis in Alkmaarse Hout

Monument op de Dam (Nationale Dodenherdenking)

.....

5. Wat zouden jij en je klasgenoten kunnen doen om de Stichting Herdenkingsstenen Joods Alkmaar te kunnen helpen?

Eigen antwoord. Bijvoorbeeld: geld inzamelen om een herdenkingssteen te kunnen doneren, het onderhouden/schoonmaken van een herdenkingssteen die vlak bij de school is gelegen, bloemen leggen tijdens de Dodenherdenking.